

Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi

Melike Sayıl*

Ayşen Güre (Yılmaz)
Hacettepe Üniversitesi

Zehra Uçanok

Özet

Bu araştırma ergenlik dönemine girmekte olan çocuklara yönelik bilgilendirici bir programın, onların bilgi düzeylerinde ve benlik algılarında bir değişme yaratıp yaratmadığını incelemek üzere planlanmıştır. Araştırmaya ilköğretim ikinci kademeye devam eden 524 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin yaş dağılımı 10 yaş 10 ay ile 15 yaş 7 ay arasında değişmektedir. Araştırmada veri toplamak amacıyla Buluş Bilgi Düzeyi Testi ve Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği (Harter, 1988) kullanılmıştır. Araştırma bulguları, bütün sınıf düzeylerinde kız ve erkeklerin son-test bilgi düzeylerinin ön-test bilgi düzeylerinden anlamlı olarak yüksek olduğunu, ancak bu farkın sadece yedinci sınıf erkeklerinde istatistiksel anlamlılığa ulaşmadığını; 7. ve 8. sınıf kızlarının ise erkeklerden daha yüksek puanlar elde ettiklerini göstermiştir. Kız ve erkek ergenlerin bilgilendirme öncesinde yakın arkadaşlık ve "içsel benlik" algıları oldukça benzerken bilgilendirme sonrasında erkeklerin ilgili benlik algıları, kızlarınkinden daha olumsuzdur. Fiziksel görünümlemlerinden en az hoşnut olanlar 7. sınıf kızları ve 8. sınıf erkekleridir. Sonuç olarak, bilgilendirme sonrasında ergenlerin buluşa ilişkin bilgi düzeylerinde önemli bir artış olduğu, ancak benlik algısı açısından kızların ve erkeklerin verilen bilgilendirme programından farklı biçimde etkilendiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Buluş, sağlık eğitimi, benlik algısı

Abstract

This study try to understand the effects of an informative lecture on children's pubertal knowledge and self perceptions. The sample was consisted of 524 secondary school students. The students from 6th to 8th grades ranged in age from 10 years 10 months to 15 years 7 months. A series of questions related to pubertal developments and Harter's (1988) Self Perception Profile for Adolescence was used to measure the general pubertal development knowledge and self perceptions of early a dolescents respectively. It was found that male and female adolescents' post-test performance was higher than the pre-test performance in all grade levels except 7th grade boys. Female adolescents obtained significantly higher scores than adolescent males in 7th and 8th grades. GradeXgender interaction for physical apperances also revealed that 7th grade girls and 8th grade boys are most negative about their physcial apperances. Male and female adolescents' self perceptions about close friendship and "internal self" were very similar before the puberty lecture. However after the lecture male adolescents evaluated their mentioned selves more negatively than female adolescents. It can be concluded that adolescents managed to increase their knowledge base about puberty but the program had some effect on male and female adolescents' self perceptions in different directions.

Key words: Puberty, health education, self-perception

*Yazışma Adresi: Doç. Dr. Melike Sayıl, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü 06532 Ankara
E-posta: mekmel@hacettepe.edu.tr

Geçen on yıl içinde, ergen gelişimiyle ilgili çalışmalar arasında buluş ve etkilerine dair araştırmaların sayısının önemli bir yer tuttuğu belirtilmiştir (Steinberg ve Morris, 2001). Bu dönemde yaşanan hızlı fiziksel ve cinsel nitelikteki değişimler ve bu değişimlere ergenin yüklediği sosyal anlamlar onun duygularını, kendilik algısını ve birincil ilişkilerini önemli ölçüde değişikliğe uğratmaktadır (Brooks-Gunn ve Furstenberg, 1989; Brooks-Gunn ve Reiter, 1990; Feldman ve Elliott, 1990; Montemayor, Adams ve Gullota, 1990; O'Sullivan, Meyer-Bahlburg, Nat ve Watkins, 2000; Steinberg, 1999; Steinberg ve Morris, 2001). Çocukluktan yetişkinliğe geçmekte olan ergenlerin yaşadığı fiziksel, cinsel, bilişsel ve sosyal-duygusal değişimler oldukça ani, bazen beklenmedik olmakta ve buluşa girmekte olan çocuklarda stres, korku, uyumsuzluk gibi sorunlara yol açabilmektedir (Stein ve Reiser, 1994). Bu tür etkileri olduğundan daha güçlü kılan faktörlerden biri, formel düşüncenin tam olarak gelişmemiş olmasından dolayı çocuğun, olan biteni değerlendirmedeki yüzeyselliği ve diğeri de buluş döneminde yaşayacağı değişimlerden özellikle de ilk ejakülasyon (semence) ve ilk adetten (menarçe) haberdar olmaması ya da yanlış ve eksik bilgiye sahip olmasıdır (Shipman, 1968). Buluş dönemindeki ergenler, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimiyle öne çıkan hızlı bedensel değişimlerle ve büyümeyle ilgilidirler ve gözledikleri değişimleri akranlarıyla paylaşırlar (DiIorio, Kelley ve Hockenberry-Eaton, 1999; Moore ve Rosenthal, 1993). Bu paylaşımlar genellikle ergenin kendini değerlendirmesinde önemli ve destekleyici bir rol oynamakla birlikte cinsiyet ve cinsel gelişim konularında anne ve babalarından ziyade akranlarından bilgi alan ve bu konuları onlarla tartışan ergenlerin, cinsel deneyimlerinin daha erken yaşta ve cinsel özgürlüklerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Öte yandan akranları yerine annelerinden bilgi edinen ergenlerde cinsel deneyimlerin görülme olasılığı daha düşük bulunmuştur (DiIorio ve ark., 1999). Gelişimsel değişimler konusunda ailede veya okulda önceden bilgilendirilen kız ve erkek çocuklarının bu değişimlerle daha iyi baş ettikleri ve buluşa ilişkin daha olumlu tu-

tumlar geliştirdikleri görülmektedir (Moore ve Rosenthal, 1993; Rierdan ve Koff, 1980; Stein ve Reiser, 1994).

Ergenlikte 9-11 yaşlarından başlayarak 17-18 yaşlarına kadar sürebilen hızlı fiziksel, zihinsel ve sosyal-duygusal değişimlerin ve bunların yarattığı kaygı ve stresin kız ve erkek ergenlerde farklı tepkilere ve benlik algısında farklı yönlerde değişimlere yol açtığı bilinmektedir. Ergenlik dönemindeki kızlarda benlik değerinde azalma, kaygıda artma ve depresyon ile yeme bozuklukları gibi daha içselleştirilmiş tepkiler gözlenirken; erkeklerde saldırganlıkta ve riskli davranışlarda artma gibi dışsallaştırılmış tepkiler daha sıklıkla gözlenmektedir (Chen, Mechanic ve Hansel, 1998; Siegel, Yancey, Ancshensel ve Schuler, 1999; Steinberg, 1999), erkek ergenler toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kendilerini ifade etmede özellikle de kendileriyle ilgili olumsuz duyguları ortaya koymada kızlardan daha ketum davranmakta (Polce-Lynch, Myers, Kilmartin, Forssmann-Falck ve Kliever, 1998) ve buluş döneminde erkek ergenlerin benlik değerindeki azalma kızlardaki kadar belirgin olmamaktadır (Harter, 1993; 1990a; 1990b). Rosenberg (1986) erkeklerin lehine olan bu farkın büyük olmadığını ifade etmektedir. Benlik değerinin durağan ya da dinamik bir yapı olduğu (Alsaker ve Olweus, 1992; Baldwin ve Hoffman, 2002), ergenlik boyunca artma (Cairns, Mcwhirter, Duffy ve Barry, 1990; McCarthy ve Hoge, 1982) ya da düşme (Brown ve ark., 1998) gösterdiği konularında tartışmalar sürmektedir. Baldwin ve Hoffman (2002), benlik değerinde ergenlik boyunca ortaya çıkan birey içi değişimleri 11-22 yaşları arasındaki ergenlerde boylamsal olarak incelemişler; benlik değerinin yaşa bağlı dalgalanmalar gösterdiğini ve bunun da cinsiyete göre değiştiğini görmüşlerdir. Kızlarda benlik değerinin 12-13 yaşları arasında azalma göstermesi, bu yaşlarda buluşa girilmesiyle; erkeklerde 14-15 yaşları arasındaki azalma ise ortokuldan liseye geçiş nedeniyle "küçük sınıf statüsü"ne düşmenin ve dolayısıyla kızların daha büyük sınıflardaki liseli erkeklerle ilgilenecek olmalarının yarattığı strese bağlanmıştır (Simmons ve

Rosenberg, 1975; Wigfield, Eccles, MacIver, Rwuman ve Midgley, 1991).

Ergenliğe geçişteki bilgi eksikliğinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak, ergenlerin yeni yeni sahip oldukları özelliklere bağlı olarak ortaya çıkan cinsel beklenti ve rolleri uygun biçimde yerine getirmelerini ve cinsellikleriyle ilgili sağlıklı keşiflerden ve riskli davranışlardan korunmalarını sağlamak amacıyla 1960'lardan bu yana ABD'de (Brooks-Gunn ve Furstenberg, 1989; Sanderson, 2000; Song, Pruitt, McNamara ve Colwell; 2000), daha önceki yıllardan başlayarak Avrupa ülkelerinde (Hoyman, 1964), Çin'de (Peikuan, 1987) ve UNESCO kanalıyla da diğer bazı Asya-Pasifik ülkelerindeki (Villanueva, 2000) okullarda cinsel eğitim, üreme ve cinsel sağlık programlarının başarıyla uygulandığı belirtilmektedir. Cinsel eğitim programlarının, ergenin cinsel açıdan etkin olma yaşını ileri alacağı veya halihazırda etkin olanların da doğum kontrol yöntemlerini kullanma oranını artıracak beklenmiş ve araştırmaların da bu beklentileri doğruladığı öne sürülmüştür (Olsen, Weed, Daly ve Jensen, 1992). Bir meta analitik çalışmada, 1960-97 yılları arasında yayınlanmış olan cinsel eğitimin etkililiğiyle ilgili araştırmalar taranmış ve okulda verilen cinsel eğitimin 5. - 12. sınıflar arasındaki öğrencilerin bilgi düzeylerini anlamlı olarak artırdığı bulunmuştur (Song ve ark., 2000).

Bununla birlikte orta dereceli okullarda verilen cinsel eğitimin içeriği, süresi, hangi sınıf düzeyinde nelerin vurgulanması gerektiği ve eğiticilerin yeterliği gibi konular tartışmalıdır. Buluş, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, cinsel ilişkiden kaçınma, cinsel ilişkiyi deneme yönündeki akran baskısına direnme, doğum kontrol yöntemleri, kürtaj, ergen gebeliğinin doğurguları ve cinsel istismar gibi konuların 5., 7. veya 12. sınıfta öğretilmesi konusunda öğretmenler, farklı görüşlere sahiptirler. (Kirby, 2000; Landry, Singh ve Darroch, 2000). Ayrıca öğretmenlerin zamanlamaya ilişkin önerileri ile gerçekte uygulanan programların zamanlaması arasında da bazı uyumsuzluklar gözlenmiştir. Örneğin 9-11 yaşları arasında verilecek eğitimde uyuşmanın en yüksek olduğu

konu "buluş" iken uyuşmanın en az olduğu konular, cinsel istismar, duyguları ifade etmenin cinsel olmayan yolları, doğum kontrol yöntemleri ve cinsel yönelimle ilgilidir (Landry ve ark., 2000). ABD'de 1988-1999 yılları arasında orta dereceli okullarda verilen cinsel eğitimin içeriğindeki değişimler incelenmiş ve öğretmenlerin 10 yıl öncesine göre daha tutucu görüşler öne sürdükleri belirlenmiştir. Eğitim programında, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan ve istenmeyen gebeliklerden korunmanın yolu olarak cinsel ilişkiyi ertelemenin (abstinence) on yıl öncesine göre daha fazla vurgulandığı gözlenmiştir (Darroch, Landry ve Singh, 2000). Bu türden programların yaygın olarak uygulandığı ülkelerde bile genellikle programların etkililiğiyle ilgili araştırmaların doyurucu nitelikte olmadığı öne sürülmektedir (Kirby, 2000, Song ve ark., 2000). Programların bilgi düzeyini artırdığı bilinmekle birlikte bunun ne ölçüde kalıcı olduğu, davranışa dönüştüğü veya tutumlara yansıtıldığıyla ilgili olarak da yeteri kadar bilginin olmadığı bildirilmektedir (Song ve ark., 2000). Günümüzde ABD'deki okullarda verilen cinsel eğitimin, ergen cinselliğiyle ilgili toplumsal sorunları önlemedeki etkililiği üzerinde farklı görüşler öne sürülmekte, ergen sağlığı ve cinselliği üzerine verilen eğitimin amaçları çok yönlü olarak araştırılmakta ve tartışılmaktadır (Moran, 2000).

Ülkemizde, okullarda verilen sağlık eğitimi ve cinsel eğitimle ilgili programların içeriklerinin özellikle Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında farklı olduğu görülmektedir. Batıdaki eğitim programları genel cinsel bilgi, hamilelik, aile yaşamı, korunma yöntemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi konuları kapsamaktadır. Ülkemizde örgün eğitim programlarında 4. sınıftan başlayıp 8. ve 9. sınıflarda daha da geliştirilerek sürdürülen beden sağlığı, üreme, büyüme, gelişim, aile hayatı, genetik ve kalıtım, bulaşıcı hastalıklar ve korunma yolları gibi konularda kısmen ergenlere yönelik bilgiler de içeren bir uygulama sürmektedir. Ayrıca MEB Sağlık İşleri Dairesi başkanlığı tarafından 1993-98 yıllarında uygulanan "Değişim, genç kızlığa ilk adım" projesi ile 2000 yılında başlatılan ve 18 ilde devam eden "Ergenlik Dö-

nemi Değişim Projesi (ERDEP)” mevcuttur (Kara-taş, 2001). Her ne kadar bu programlar “cinsel eği-tim” programları olarak düşünülüp öyle kabul edilse bile genel olarak cinsel gelişim de dahil ergen gelişi-mi ve sağlığıyla ilgili programlardır.

ERDEP projesinin ergenler üzerinde ne ölçüde etkili olduğuyla ilgili bir değerlendirme çalışmasın-da, program uygulanmadan önce ergenlik dönemin-deki değişmelerle ilgili fikrim yok diyenlerin oranın-da programdan sonra önemli bir düşüş gözleendiği ve her on öğrenciden dokuzunun programı yararlı bul-duğu kaydedilmiştir (Yılmaz, 2001). Ancak pro-gramın öğrencilerin bilgi düzeyinde nasıl bir değişme yarattığı ölçülmemiştir. Programların ilköğretim ikinci basamak ve lise düzeylerinde daha da geliştiri-lmesi ve uygun konuların uygun sınıflarda ağırlıklı olarak yer alabilmesi için programın etkililiği ve öğ-rencilerin gereksinim duydukları bilgilerin neler ol-duğu konularında ayrıntılı bilgi sağlayacak araştı-rmalara gereksinim duyulduğu belirtilmiştir.

Ülkemizde öğretmenler ile çocuk ve ergenlerle çalışan uzmanlar, çocukların buluş ve ergenlik dö-ne-mi gelişimiyle ilgili bilgi eksikliklerinin ya da yanlış ve çarpıtılmış bilgiye sahip olmalarının önemli so-runlara yol açtığını gözlemekte ve konuya dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Bu sorunlar arasında sık-lıkla gözlenenler, erkek öğrencilerin kız öğrencilere karşı sergiledikleri saldırganlık ya da cinsellik içeren alay ve sataşmaları, cinsel nitelikte olgunlaşmamış davranışlar ve okul içinde kız ve erkek öğrenciler arasındaki iletişimin bozulması; bunun da okulun at-mosferini olumsuz yönde etkilemesidir. Bu nedenle var olan bulgular ve okullarda karşılaşılan sorunlar-dan hareketle bu araştırma, ergenlik dönemine gir-mekte olan çocuklara yönelik bilgilendirme amaçlı bir programın, çocukların bilgi düzeylerinde ve benlik algılarında bir değişme yaratıp yaratmadığını in-celemek üzere planlanmıştır.

Bu programın amacı, gençlerin kendilerindeki değişmeleri daha doğru olarak algılayıp değerlendirmelerini ve anlamlandırmalarını sağlamak, gençleri yersiz endişelerden kurtarmak ve bu dönemi genç için “normalleştirip” okul başarısına ve sosyal ilişki-

lerine olan olumsuz etkilerinin bir ölçüde de olsa önüne geçebilmektir. Araştırmada kullanılan prog-ramda, 11-14 yaşları arasındaki ortaokul öğrencilerin gereksinim duyabilecekleri gelişimsel bilgiler yer almaktadır. Bu yaş grubundaki öğrencilere araş-tırmacılar tarafından çeşitli zamanlarda verilen kon-feranslar sırasında öğrencilerden gelen sorular, öğ-retmenlerin gözlem ve saptamaları ve ergenlerin yanıt aradıkları sorulara ilişkin araştırma bulguları (Ryan, Millstein ve Irwin, 1996) dikkate alınarak ge-liştirilen bu program, daha önce sözü edilen pek çok ülkedeki ortaokul öğrencilerine yönelik “cinsel eği-tim” programlarından içerik ve amaç olarak farklıdır. Bu program, bir cinsel eğitim programı değil, fizik-sel ve cinsel değişmelerin yanında ergenlik dönemin-deki gelişimi bir bütün olarak ele alıp bilişsel ve sos-yal-duygusal gelişimi de ağırlıklı olarak içeren bilgi-lendirme amaçlı bir programdır. Uygulanan progra-mın 11-14 yaş grubu ergenler üzerindeki etkilerine yönelik olarak araştırmada şu sorulara yanıt aranmış-tır: Bilgilendirme, öğrencilerin bilgi düzeyinde bir artış sağlayacak mıdır ve eğer varsa bilgilendirmenin etkisi, sınıf düzeyine ve cinsiyete göre değişme gös-terecek midir? Bilgilendirme, farklı sınıf düzeylerin-den ve cinsiyetten ergenlerin benlik algılarında olumlu yönde bir değişme yaratacak mıdır?

Yöntem

Örneklem

Araştırmaya Ankara’da orta ve üst orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden iki ilköğretim okulu-nun ikinci kademesine devam eden öğrenciler katıl-mıştır. Uygulamaya katılan toplam öğrenci sayısı yaklaşık 600 olmakla birlikte, ölçme araçlarını tam olarak yanıtlamamış öğrencilerin çıkarılması ve veri-lerin temizlenmesiyle örneklem 524 kişiye inmiştir. Örneklemde 167 altıncı sınıf, 164 yedinci sınıf ve 193 sekizinci sınıf öğrencisi yer almıştır. Altıncı sı-nıf öğrencilerinin 84’ü kız 83’ü erkek olup, yaş orta-laması 11 yaş 6 aydır (Dağılım, 10 yaş 10 ay- 12 yaş 11 ay; S = 3 ay). Yedinci sınıf öğrencilerinin 83’ü kız, 81’i erkek olup, yaş ortalaması 12 yaş 6 aydır (Dağılım, 11 yaş 9 ay- 13 yaş 11 ay; S = 3 ay). Seki-zinci sınıf öğrencilerinin ise 100’ü kız, 93’ü erkek

olup, yaş ortalaması 13 yaş 6 aydır (Dağılım, 12 yaş 1 ay- 15 yaş 7 ay; S = 4 ay).

Veri Toplama Araçları

Deneklerden sınıf, yaş ve cinsiyetlerine ilişkin demografik bilgiler alınmış; bunun yanı sıra, sorulan bir soruyla buluşa giren ve girmeyen kız ve erkekler belirlenmiştir.

Buluş Bilgi Düzeyi Testi. Buluş bilgi düzeyi testi araştırmacılar tarafından hazırlanmış, dört alt gruptan oluşan toplam 25 maddelik bir başarı testi-dir. İlk 5 soru açık uçlu olup, öğrencilerin buluş dönemindeki cinsel gelişimle ilgili bazı terimleri (Örn., yumurtalık, testis ve vajina gibi) bilip bilmediklerini ölçmeye yöneliktir. Bu sorulara verilen yanıtlar, terimlerin bilimsel açıdan doğru kabul edilebilecek bir tanımını yansıtıp yansıtmamasına göre "1" ve "0" şeklinde değerlendirilmiştir. İkinci grupta çoktan seçmeli sorular (Örn., Kızlardaki cinsiyet hormonu aşağıdakilerden hangisidir?), üçüncü grupta da doğru / yanlış şeklinde cevaplanan ifadeler yer almaktadır (Örn., Erken gelişen ergenler, geç gelişenlere göre daha sağlıklıdır.). Dördüncü gruptaki seçmeli sorular ise kız ve erkekler için ayrı ayrı hazırlanmış cinsiyete özgü hem çoktan seçmeli hem de doğru / yanlış şeklinde cevaplanan ifadelerden oluşmaktadır (Örn., kızlar için, "Ay hali ya da adet görme kaç gün sürer?; erkekler için, "Ejakülasyon (boşalma) nedir?"). Deneklerin verdikleri doğru cevaplar "1", yanlış cevaplar "0" şeklinde değerlendirilmiştir. Buluş Bilgi Düzeyi Testi, bir ön çalışmayla ayrı bir örneklem grubunda (n = 116) psikometrik açıdan sınanmıştır. Son testte başarılı olup üst % 25'lik dilime giren öğrenciler ile alt % 25'lik başarısız dilimdeki öğrencilerin elde ettikleri başarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t = -23.94, p < .001$) elde edilmiştir. Ayrıca dört alt testten alınan puan ile toplam bilgi düzeyi puanı arasındaki korelasyonların anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür (sırasıyla; $r = .58; .68; .75$ ve $.57, p < .001$).

Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği. Bu ölçek 13 ile 15 yaşları arasındaki ergenler için Harter (1988) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek benlik algısının çeşitli alanlarını değerlendiren 9 boyut ve her alt bo-

yutta 5 madde olmak üzere toplam 45 maddeden oluşan, dört dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçekte yer alan boyutlar akademik yeterlik, sosyal onay, atletik yeterlik, fiziksel görünüm, davranıştan hoşnut olma, mesleki yeterlik, romantik çekicilik, yakın arkadaşlık ve bütünsel özdeğerdir. Tüm ölçeğin iç tutarlık kat sayısı (Cronbach Alfa) hem ölçeğin uyarlama çalışmasında (Şahin ve Güvenç, 1996) hem de Yılmaz (2001) tarafından .88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmaya 11 ile 14 yaşları arasındaki çocuklar katıldığı için, Harter (1988)'a göre ileri ergenlik yıllarında daha önemli olan mesleki yeterlik ve romantik çekicilik alt ölçekleri bu araştırmada ele alınmamıştır. Araştırmaya katılan çocukların yaşları da dikkate alınarak, fiziksel görünüm, davranıştan hoşnut olma, yakın arkadaşlık ve bütünsel özdeğer alt ölçekleri kullanılmıştır. Ancak ölçeğin daha önceki uygulamalarında her bir maddenin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kez tekrarlanması yanıt-lama sırasında öğrencilerde güçlük yarattığı bilindiği için (Yılmaz, 2001) bu araştırmada olumlu ve olumsuz maddelerin dağılımına dikkat edilerek her bir madde tek ifadeyle sunulmuş ve üç dereceli bir ölçek üzerinde değerlendirilmesi istenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan, daha olumsuz benlik algısını göstermektedir. Ölçeğin bu yeni hali, ön çalışmada psikometrik açıdan sınanmış ve işlediği görülerek asıl çalışmada da kullanılmıştır. Ölçeğe faktör analizi uygulanmış ve incelenen yaş grubunda (11-14 yaş) üç temel boyutu yansıttığı görülmüştür. Bu boyutlar fiziksel görünüm, "içsel benlik" ve yakın arkadaşlıktır. Fiziksel görünüm alt boyutu özgün ölçektekinden farklı olarak beş yerine üç madde ile temsil edilmiştir. Davranıştan hoşnut olma alt ölçeğinin üç maddesi ile bütünsel özdeğer alt ölçeğinin dört maddesi ise tek bir boyut altında toplanmıştır. Her iki ölçeğin de Harter'a (1993) göre içsel benliği yansıttığı dikkate alınarak bu boyut, bu araştırmada "içsel benlik" olarak adlandırılmıştır. Yakın arkadaşlık alt ölçeği ise özgün ölçekten farklı olarak, beş yerine dört maddeden oluşmuştur. Fiziksel görünüm, içsel benlik ve yakın arkadaşlık alt ölçeklerinin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .74, .67 ve .64 olarak bulunmuştur.

İşlem

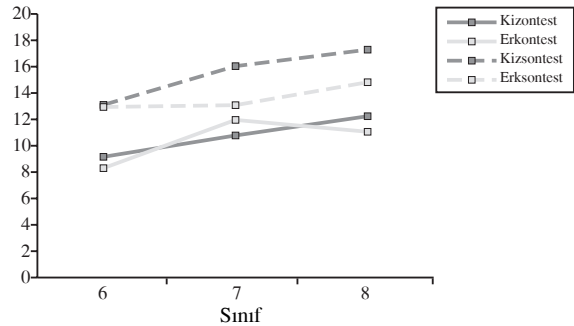
Araştırmada yer alan okullarla görüşülerek uygulama için yetkililerden izin alınmış ve verilecek eğitim önceden öğrencilere duyurulmuştur. Katılmak istemeyenler uygulamaya alınmamıştır. Araştırmada eğitim ve uygulamalar, kız ve erkek öğrencilere ayrı ayrı oturumlarda ve 30-35 kişilik gruplar halinde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan program, buluş dönemindeki fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal değişimleri içeren ve görsel malzeme ile desteklenmiş bir programdır. Fiziksel gelişim, buluş dönemi öncesindeki, sırasındaki ve sonrasındaki birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerindeki değişimler ile beslenme, hijyen ve bedensel sağlıkla ilgili bilgileri içermektedir. Bilişsel gelişimde, zihinde ve düşünce biçiminde ortaya çıkan değişimler ile bu değişimlerin gencin yetişkin gibi düşünebilmesi yönündeki katkısı ile başlangıçta yaratabileceği sorunlar ele alınmıştır. Sosyal-duygusal gelişim bölümünde de buluşa girmenin ve erken ya da geç girmenin sosyal-duygusal sonuçları ile aile, okul ve arkadaşlarla ilişkiler gibi konular yer almaktadır. Bu program süregelen uygulamalarla ve yeni bulgular ışığında 1999 yılından bu yana sürekli yenilenen bir bilgilendirme programıdır.

Araştırmada “sadece sontest deney deseni” esas alınmış ve uygulamalar tek oturumda tamamlanmıştır. Her oturumun başında araştırma ile ilgili genel bir açıklama yapıldıktan sonra o oturuma katılan öğrenciler seçkisiz atama yoluyla iki gruba ayrılarak gruplardan birine Buluşa İlişkin Bilgi Düzeyi Testi ve Benlik Algısı Ölçeği'nin yer aldığı ön-test uygulanmıştır. Diğer gruba ise sosyo-duygusal gelişimlerine ilişkin açık uçlu soruların yer aldığı sahte ön-test verilmiştir. Daha sonra öğrencilere yaklaşık 45-50 dakika süren bilgilendirme programı uygulanmıştır. Öğrencilerden gelen sorular da yanıtlandıktan sonra oturumun son aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada öğrencilerin bilgi düzeyi ve benlik algısında ortaya çıkan değişimler son-test ölçümleriyle değerlendirilmiştir. Son test uygulanan grup bilgilendirilmeden önce sahte ön-test alan gruptur. Bilgilendirme programından önce ön-test alan gruba ise sahte son-test

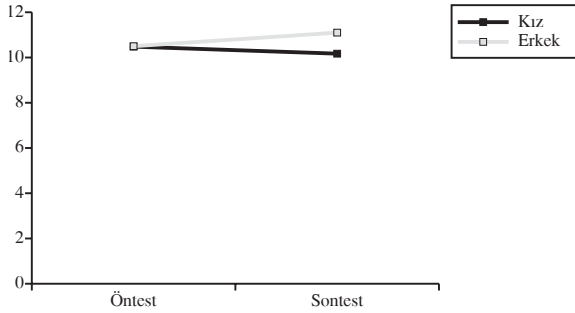
uygulanmıştır. Böylelikle her uygulamada öğrencilerin tümünün, hazırlanan soruların hepsini yanıtlamaları sağlanmıştır. Sahte ön ve son testlerde yer alan ve buluşa ilişkin sosyal-bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimle ilgili açık uçlu sorular bu araştırma kapsamında değerlendirilmemiştir.

Bulgular

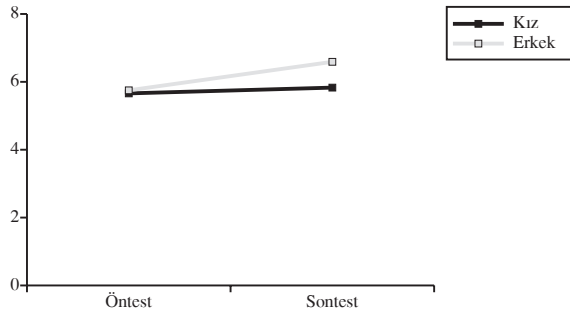
Araştırmanın amacı doğrultusunda ilk soruya yanıt aramak için bilgi düzeyi testinden alınan toplam puanlara 3 (sınıf) X 2 (cinsiyet) X 2 (bilgilendirme: ön-test, son-test) faktörlü desene uygun kovaryans analizi uygulanmıştır. Buluşa girip girmeme kovaryans değişkeni olarak analize dahil edilmiş ve ilgili sayıtların karşılandığı görülmüştür. Ortalamalar ve ayarlanmış ortalamalar Tablo 1’de verilmiştir. Araştırmanın bulguları öğrencilerin bilgi düzeyinin sınıfa ($F(2, 511) = 27.26, p < .001, \text{Eta}^2 = .096$), cinsiyete ($F(1, 511) = 18.78, p < .001, \text{Eta}^2 = .035$) ve bilgilendirmeye ($F(1, 511) = 211.49, p < .001, \text{Eta}^2 = .293$) göre değiştiğini göstermiştir. Bunun yanı sıra araştırmada cinsiyet ve bilgilendirme ortak etkisi ($F(1, 511) = 10.89, p < .001, \text{Eta}^2 = .021$) ile sınıf, cinsiyet ve bilgilendirme ortak etkisi de ($F(2, 511) = 4.17, p < .05, \text{Eta}^2 = .016$) istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca buluşa girdiğini bildiren öğrencilerin bilgi düzeyi ortalamalarının (13.61), girmediklerini bildirenlerden (11.66) anlamlı olarak yüksek olduğu da bulunmuştur ($F(1, 511) = 5.32, p < .022, \text{Eta}^2 = .010$).

Şekil 1. Bilgilendirme Öncesinde ve Sonrasında Farklı Sınıf Düzeylerindeki Kız ve Erkek Ergenlerin Bilgi Düzeyleri

Şekil 2a. Bilgilendirme Öncesinde ve Sonrasında Farklı Sınıf Düzeylerindeki Kız ve Erkek Ergenlerin "İçsel Benlik" Alt Boyutundaki Benlik Algıları

Şekil 2b. Bilgilendirme Öncesinde ve Sonrasında Farklı Sınıf Düzeylerindeki Kız ve Erkek Ergenlerin Yakın Arkadaşlık Alt Boyutundaki Benlik Algıları

Şekil 1'de gösterilen üçlü ortak etkiye ait ileri karşılaştırmalara (Tukey) göre bütün sınıf düzeylerinde erkek ve kızların son-test bilgi düzeyleri ön-test bilgi düzeylerinden anlamlı olarak yüksek iken ($p < .01$), bu fark sadece yedinci sınıf erkeklerinde istatistiksel anlamlılığa ulaşmamıştır. Ön-test ölçümlerinde kız ve erkeklerin bilgi düzeyleri aynı iken bilgilendirmeden yararlanma açısından karşılaştırıldığında, kızlar erkeklere göre bilgilendirmeden daha fazla yararlanmışlardır. Cinsiyetler arasındaki bu fark sadece altıncı sınıfta anlamlı değildir (Bkz. Tablo 1). Şekil 1'den de izlenebileceği gibi kızların yaşla birlikte artan bilgi düzeyleri, hem ön hem de son test ölçümlerinde 6. ile 8. sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir artışa işaret ederken ($p < .01$) erkeklerin bilgi düzeyinde sadece öntest koşulunda 6. ile 7. sınıf arasında anlamlı bir artış ($p < .01$) gözlenmiştir.

Buluğ programının benlik algısında bir değişmeye yol açıp açmadığını belirlemeye yönelik olarak da benlik algısı alt ölçeklerinden alınan toplam puanlara 3(sınıf) X 2(cinsiyet) X 2(bilgilendirme) faktörlü MANCOVA uygulanmıştır. Buluğa girip girmeme kovaryans değişkeni olarak analize dahil edilmiş ve kovaryans analizin sayıtları karşılanmıştır. Analiz sonuçları, içsel benlik, fiziksel görünüm ve yakın arkadaşlık boyutlarının tümü üzerinde cinsiyetin ($F(3, 509) = 10.22, p < .001, \text{Eta}^2 = .057$) ve bilgilendirmenin ($F(3, 509) = 3.28, p < .05, \text{Eta}^2 = .019$) temel etkilerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu noktada MANCOVA'da gözlenen anlamlı etkilerin hangi bağımlı değişkenden kaynakladığını belirlemek için her bir bağımlı değişkene ilişkin 3x2x2'lik ANCOVA uygulamalarına gidilmiştir. ANCOVA sonuçlarına göre, sınıf değişkeninin fiziksel görünüm alt boyutu üzerindeki temel etkisinin ($F(2, 511) = 5.28, p < .01, \text{Eta}^2 = .020$) ve sınıf ve cinsiyetin ortak etkisinin ($F(2, 511) = 4.108, p < .05, \text{Eta}^2 = .016$) anlamlı olduğu görülmüştür.

Sınıf ve cinsiyet ortak etkisine göre, 6. ve 8. sınıfta kızlarınki daha düşük olmakla birlikte kız ve erkeklerin fiziksel görünümle ilgili benlik algıları arasında anlamlı bir fark yok iken; 7. sınıf kızları erkeklere göre fiziksel görünümle ilgili olarak daha az hoşnutlardı ($p < .01$). Bir başka deyişle, kızların fiziksel görünümle ilgili memnuniyetlerindeki azalma anlamlı olarak 6. ile 7. sınıf arasında gözlenirken erkeklerde 7. ile 8. sınıf arasında gözlenmekte; ancak, erkeklerin değerlendirmeleri kızlarınki kadar düşük olmamaktadır.

Benlikle ilgili değerlendirmelerin "içsel benlik" ($F(1, 511) = 4.07, p < .05, \text{Eta}^2 = .008$) ve yakın arkadaşlık ($F(1, 511) = 4.22, p < .05, \text{Eta}^2 = .008$) alt boyutlarında cinsiyet ve bilgilendirme ortak etkisi, kız ve erkeklerin bilgilendirmeden önceki yakın arkadaşlık ve içsel benlikle ilgili değerlendirmelerinde anlamlı bir fark ortaya koymazken; bilgilendirme sonrasındaki ölçümlerde erkeklerin yakın arkadaşlık ($p < .01$) ve "içsel benlik" ($p < .01$) algılarının, kızlarınkinden daha olumsuz olduğu gözlenmiştir. Sınıf düzeyinin temel etkisi anlamlı olmamakla birlikte,

Tablo 1

Sınıf, Cinsiyet ve Eğitime Göre Buluş Bilgi Düzeyi Testinden, Fiziksel Görünüm, Yakın arkadaşlık ve İçsel Benlik Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Kaymaları (Parantez İçinde) ile Ayarlanmış Ortalamalar (italik)

	Sınıf düzeyi	Kız			Erkek			Genel		
		Öntest	Sontest	Genel	Öntest	Sontest	Genel	Öntest	Sontest	Genel
Bilgi Düzeyi	6	8.90 (2.62) <i>9.17</i>	13.79 (3.44) <i>14.00</i>	11.40 (3.92)	7.95 (3.82) <i>8.30</i>	12.95 (2.68) <i>12.94</i>	10.60 (4.11)	8.44 (3.28)	13.37 (3.09)	11.01 (4.02)
	7	10.76 (2.99) <i>10.78</i>	15.93 (2.94) <i>16.04</i>	13.31 (3.93)	12.00 (3.35) <i>11.97</i>	13.08 (3.22) <i>13.08</i>	12.52 (3.31)	11.38 (3.21)	14.54 (3.38)	12.92 (3.65)
	8	12.48 (3.42) <i>12.24</i>	17.48 (3.15) <i>17.29</i>	15.08 (4.12)	11.20 (3.25) <i>11.06</i>	15.00 (3.65) <i>14.82</i>	12.96 (3.91)	11.83 (3.38)	16.36 (3.59)	14.06 (4.15)
	Genel	10.81 (3.37)	15.85 (3.52)	13.37 (4.26)	10.49 (3.83)	13.69 (3.32)	12.06 (3.92)	10.65 (3.60)	14.81 (3.58)	12.73 (4.15)
Fiziksel Görünüm	6	4.41 (1.55) <i>4.33</i>	5.09 (1.66) <i>5.01</i>	4.76 (1.63)	4.41 (1.39) <i>4.30</i>	4.34 (1.60) <i>4.35</i>	4.37 (1.50)	4.41 (1.46)	4.71 (1.66)	4.57 (1.57)
	7	5.64 (1.81) <i>5.64</i>	5.34 (1.74) <i>5.31</i>	5.49 (1.77)	4.16 (1.19) <i>4.18</i>	4.77 (1.39) <i>4.77</i>	4.46 (1.32)	4.90 (1.69)	5.06 (1.59)	4.98 (1.64)
	8	5.25 (1.80) <i>5.33</i>	4.79 (1.33) <i>4.85</i>	5.01 (1.59)	5.00 (1.67) <i>5.05</i>	4.98 (1.60) <i>5.03</i>	4.99 (1.63)	5.12 (1.73)	4.87 (1.45)	5.00 (1.60)
	Genel	5.11 (1.79)	5.05 (1.87)	5.08 (1.68)	4.56 (1.48)	4.69 (1.55)	4.62 (1.51)	4.84 (1.66)	4.88 (1.57)	4.86 (1.61)
Yakın Arkadaşlık	6	5.63 (2.06) <i>5.57</i>	5.93 (2.05) <i>5.88</i>	5.79 (2.05)	5.87 (2.04) <i>5.78</i>	6.70 (1.94) <i>6.71</i>	6.31 (2.02)	5.75 (2.04)	6.32 (2.02)	6.05 (2.04)
	7	5.48 (1.86) <i>5.47</i>	5.76 (1.67) <i>5.73</i>	5.61 (1.77)	5.64 (1.87) <i>5.65</i>	6.64 (1.92) <i>6.64</i>	6.12 (1.95)	5.56 (1.86)	6.19 (1.84)	5.87 (1.87)
	8	5.83 (1.73) <i>5.90</i>	5.81 (1.61) <i>5.86</i>	5.82 (1.66)	5.74 (1.83) <i>5.78</i>	6.42 (2.29) <i>6.47</i>	6.05 (2.07)	5.79 (1.77)	6.08 (1.96)	5.93 (1.87)
	Genel	5.66 (1.87)	5.83 (1.77)	5.75 (1.82)	5.75 (1.89)	6.59 (2.05)	6.16 (2.01)	5.70 (1.88)	6.19 (1.94)	5.95 (1.92)
İçsel Benlik	6	9.76 (2.40) <i>9.71</i>	10.44 (2.49) <i>10.41</i>	10.11 (2.45)	10.31 (2.84) <i>10.25</i>	10.55 (2.71) <i>10.55</i>	10.43 (2.76)	10.03 (2.62)	10.49 (2.59)	10.27 (2.61)
	7	11.02 (3.06) <i>11.02</i>	10.15 (2.61) <i>10.13</i>	10.59 (2.87)	10.36 (2.43) <i>10.36</i>	11.28 (2.82) <i>11.28</i>	10.80 (2.65)	10.69 (2.77)	10.70 (2.76)	10.70 (2.75)
	8	10.63 (2.31) <i>10.66</i>	9.96 (2.42) <i>9.99</i>	10.28 (2.38)	10.78 (2.46) <i>10.80</i>	11.48 (2.84) <i>11.52</i>	11.11 (2.66)	10.70 (2.38)	10.65 (2.72)	10.68 (2.54)
	Genel	10.48 (2.63)	10.17 (2.49)	10.32 (2.56)	10.50 (2.56)	11.10 (2.80)	10.79 (2.69)	10.49 (2.59)	10.61 (2.68)	10.55 (2.63)

sınıf düzeyine göre “içsel benlik” ve yakın arkadaşlık boyutlarının ortalamaları (Bkz. Tablo 1), bilgilendirme öncesi ve sonrasına göre karşılaştırıldığında 6. sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir.

Tartışma

Bu araştırma, uygulanan bilgilendirme programının, buluğ dönemindeki kız ve erkek çocukların bilgi düzeylerinde önemli ölçüde değişme yarattığını göstermiştir. Bu bulgu, diğer bazı araştırmalarda eğitim verildikten hemen sonra ergenlerin bilgi düzeyinde, değişme olduğunu gösteren bulgularla tutarlıdır (Olsen ve ark., 1992; Song ve ark., 2000). Kızlarla erkeklerin başlangıçtaki bilgi düzeylerinin aynı olması bazı bulgularla tutarlıyken (Leland ve Barth, 1992); cinsel gelişim ve üreme konularında liseli kızların erkeklerden daha bilgili oldukları yolundaki bulgularla (Scott, Shifman, Owen ve Fawcett, 1988; Hockenberry-Eaton, Richman, Dilorio, Rivero ve Maibach, 1996) uyuşmamaktadır; ancak bu durum, araştırmadaki öğrencilerin söz konusu araştırmalara katılan ergenlerden daha küçük yaşta olmalarıyla ve bir bulguya göre de hemen buluğ öncesindeki erkek çocuklarının, daha ileri yaşlardaki erkek çocuklarına göre buluğdaki biyolojik değişmelerle daha ilgili olmalarıyla (Ryan ve ark., 1996) açıklanabilir. Aynı bulgu, programı alan ve almayan 7. sınıf erkek öğrencilerinin bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmamasını ve buluğa giren öğrencilerin bilgi düzeylerinin girmeyenlere göre daha yüksek olmasını da açıklayabilmektedir.

Kızların erkeklere göre eğitimden daha fazla yararlanmaları, uygulamalar sırasındaki gözlemleri doğrular biçimde, bu programa daha fazla ilgi göstermeleri ve anlatılanları daha dikkatle dinlemelerine bağlı olabilir. Kızların daha erken yaşta buluğa ermeleri, bilgilenmeye daha açık ve duyarlı hale gelmelerinde rol oynuyor olabilir. Ayrıca kadına ait toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kızların fiziksel ve cinsel gelişimin sonuçlarından daha etkilenebilir bir durumda olmaları ve zaten kendilerinde olan biteni paylaşma eğilimleri (DiIorio ve ark., 1999)

programa daha fazla ilgi göstermelerine ve dolayısıyla da yararlanmalarına yol açmış olabilir.

Kız öğrencilerin fiziksel görünümlelerinden en az hoşnut oldukları yaş 13 iken erkeklerin fiziksel görünümlelerinden hoşnutluklarının en düşük olduğu yaşın 14 olması, hem buluğa girme yaşı dikkate alındığında anlamlı, hem de bu döneme ilişkin benlik algısı ve benlik değeri araştırmalarının sonuçlarıyla tutarlıdır (Baldwin ve Hoffmann, 2002; Chen ve ark., 1998; Harter, 1993; 1990a; Polce-Lynch ve ark., 1998). Ergenliğin başlarında fiziksel görünümün benlik alanları içinde özellikle kızlar için önemli bir yer tuttuğu ve buluğa giriş öncesindeki hızlı bedensel değişimlerin ergeni derinden etkilediği ve kaygı yarattığı bilinmektedir (Brooks-Gunn ve Reiter, 1990); ancak bu araştırmada öğrencilerin buluğun hangi aşamasında oldukları belirlenmiş olmadığı için fiziksel görünümünden hoşnutsuzlukla ilişkisine daha fazla bir açıklama getirilememektedir.

Öğrencilerin benlik algısında böyle kısa süreli bir programın doğrudan ve kalıcı bir etkisi beklenmemekle birlikte bilgilendirmenin, öğrencilerin kendilerinde ortaya çıkan ve anlamlandırmaya yetişemedikleri hızlı değişimleri ve fiziksel görünümlelerini daha olumlu ya da “normal” olarak değerlendirmelerine yol açacağı ve böylece benlik algılarının daha olumlu yönde bir değişme göstereceği tahmin edilmekteydi. Kızların içsel benlikle ilgili değerlendirmeleri anlamlı olmamakla birlikte bu yönde bir değişme gösterirken; erkeklerin eğitim öncesinde kızlarla aynı olan hem yakın arkadaşlık hem de içsel benliğe ilişkin algılarının, bilgilendirmeden sonraki ölçümlerde kızlardan daha olumsuz olması ilginçtir. Burada elde edilen etkilerin hem anlamlılık düzeylerinin görece düşük olması ($p < .05$) hem de açıkladıkları varyansların küçüklüğü (.008) dikkate alınması gereken bir faktör olmakla birlikte ileriki araştırmalar için yönlendirici olabilecek bazı olası açıklamalara değinilmiştir.

Öncelikle elde edilen etkileşimlerin buluğa girmiş öğrenci sayısının daha fazla olduğu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden kaynaklanmış olduğu belirtilmeli-

dir. Ayrıca bu araştırmada “içsel benlik” olarak adlandırılan benlik boyutunda davranıştan hoşnutluk ve benlik değeri alt boyutlarının ayrışmamış olması, araştırmadaki ergenlerin formel düşüncenin başında yer almalarına ve batıdaki bulguların aksine fiziksel görünümünden daha çok davranıştan hoşnut olmanın benlik değeriyle ilişkili olduğuna işaret edebilir. Belki de, fiziksel görünüm yerine davranıştan hoşnut olma benlik değeriyle daha fazla ilişkili olduğu için kızların “içsel benlik” boyutundaki değerlendirmeleri, erkeklerinkinden daha olumsuz değildir. Oysa pek çok bulgu, ergenlik dönemi boyunca kızların erkeklerle göre daha düşük benlik değerine sahip olduklarını göstermektedir (Harter, 1990a; 1990b; Polce-Lynch ve ark., 1998; Siegel ve ark., 1999), Örnekle-mimizde, fiziksel görünüm ile benlik değerini de yansıtan “içsel benlik” arasındaki ilişkinin kız ve erkeklerde .40 dolaylarında olduğu görülmüş ve en yüksek ilişki miktarı 7. sınıfın kız (.45) ve erkeklerinde (.47) elde edilmiştir. Bu bulgu, en azından bizim örnekle-mimizde fiziksel görünüm ve bütünsel özdeğer arasında ABD’deki gibi yüksek (.70 - .80) bir ilişki (Harter, 1993) olmadığına işaret etmektedir.

Diğer olası açıklama, erkek ergenlerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili bulgulara temellendirilmiştir. Erkek ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak ortaya çıkan kendini ifade örüntülerinin, erkeklerin benlik değerinin olduğundan daha yüksek görünmesine yol açtığı savunulmuş (Polce-Lynch ve ark., 1998; Polce-Lynch, Myers, Kliewer ve Kilmartin, 2001) ve ergenliğin başlarında toplumsal cinsiyet rollerinin daha kalıpyargısal olduğu gösterilmiştir (Alfieri, Ruble ve Higgins, 1996). Bu bulgular, ergenlerin, önem verdikleri yetişkinlerin kendileriyle ilgili değerlendirmelerinden oldukça etkilendikleri (Harter, 1986; Rosenberg, 1986) yönündeki bulgularla birlikte ele alınabilir. Bu durumda ergenlerin uzman yetişkinler tarafından bilgilendirilmeleri ve özellikle kendilerini incelemek ve açmakla kızlar kadar ilgilenmeyen erkek ergenlerin, bu bilgilendirme sırasında kendilerinde olan bitenle ilgili olarak bir bakıma yüzleşme fırsatı yakalamaları onları kaygılandırmış ve kendilerini daha olumsuz yönde de-

ğerlendirmelerine yol açmış olabilir. Ayrıca ergenler, benlik alanlarıyla ilgili sosyal karşılaştırmaları, benlik değerlerini koruyacak biçimde kendi grupları içinde yaparken (Marsh, 1993) bilgilendirme sırasında uzman görüşlerinden etkilenecek kendilerini daha çok ideal olanla karşılaştırma yoluna gitmiş ve bu da benlikle ilgili değerlendirmelerini olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

Ergenin benlik değeri ve çeşitli benlik alanlarına ilişkin algıları ve bunlar arasındaki ilişkinin yaşa, cinsiyete ve bilgi düzeyine göre daha ayrıntılı olarak ortaya konabilmesi için toplumsal cinsiyet rol kimliği, medyanın beden imgesi üzerindeki etkileri gibi (Brooks-Gunn ve Reiter, 1990; Polce-Lynch ve ark., 1998; Usmiani ve Daniluk, 1997) bilinen bazı etmenlerin kültürümüzde de, sadece enlemesine-kesitsel değil boylamsal olarak da incelenmesine gereksinim vardır. Bilgilendirmenin gerek bilgi düzeyi, gerekse benlik algısı üzerindeki sonuçlarının cinsiyete göre bu denli farklılaşması, bir tür müdahale sayılabilecek bilgilendirme programlarının tam olarak amacına ulaşabilmesi için toplumsal cinsiyet rol ve kalıpyargılarının, kız ve erkek ergenlerin programa yönelik tutumlarının ve ergenlerin buluşun hangi aşamasında olduklarının bilinmesinin önemine işaret etmektedir.

Sonuç olarak buluş döneminde olan ergenlerin bilişsel, fiziksel ve sosyal-duygusal gelişimleri hakkında genel bilimsel bilgiye ulaşmalarını sağlamayı amaçlayan bu bilgilendirme programı, öngörülen amacına ulaşmıştır. Ancak, program, sınırlı sayıda ergen grubuna ulaştırılmış olduğu için bulguların farklı sosyo-kültürel çevrelerden ergenlere genelle-nebilirliği sınırlıdır. Ayrıca programın ergenlerin bilgi düzeyinde bir artışa yol açtığı gösterilmekle birlikte, ergenlerin döneme ilişkin tutumlarına ve gelişimsel değişmelerle baş etmelerine bir katkısı olup olmadığı, okul başarısı, benlik algısı, benlik değeri ve aile ilişkilerine etkisi ile okul ortamında gözlenen sorunların azalması yönündeki katkısı (okul yönetimlerinden bu yönde geribildirimler alınmış olsa bile) ve bilgilendirmenin uzun süreli etkileri bu araştırmada ele alınmamıştır. Bu soruların ele alındığı araştırma-

larla bu konudaki bilgilerin çoğalmasa, kültürümüzdeki ergenliği ve ergenleri anlamak, bu önemli geçiş dönemini hem gençler hem de onlarla yakın ilişkide olan yetişkinler için kolaylaştırmak ve böylece toplumun gençlere, gençlerin de kendilerine karşı daha olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamak aşımdan önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Alfieri, T., Ruble, D. N., & Higgins, E. T. (1996). Gender stereotypes during adolescence. Developmental changes and the transition to junior high school. *Developmental Review*, 32, 1129-1137.
- Alsaker, F. D., & Olweus, D. (1992). Stability of global self-evaluations in early adolescence: A cohort longitudinal study. *Journal of Research on Adolescence*, 2(2), 123-145.
- Baldwin, S. A., & Hoffman, J. P. (2002). The dynamics of self-esteem: A Growth-curve analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (2), 101-113.
- Brooks-Gunn, J., & Furstenberg, F. F. (1989). Adolescent Sexual Behavior. *American Psychologist*, 44, 249-257.
- Brooks-Gunn, J., & Reiter, E. O. (1990). The role of pubertal processes. In: S. S. Feldman & G.R. Elliot (Ed.), *At The Threshold: The Developing Adolescent*, 16-53. Cambridge: Harvard University Press.
- Brown, K. M., McMahon, R. P., Biro, F. M., Crawford, P., Schreiber, G. B., Similo, S. L., Waclawiw, M., & Striegel-Moore, R. (1998). Changes in self-esteem in black and white girls between the ages of 9 and 14 years. *Journal of Adolescent Health*, 23, 7-19.
- Cairns, E., McWhirter, L., Duffy, U., & Barry, R. (1990). The stability of self concept in late adolescence: Gender and situational effects. *Personal Individual Differences*, 11, 937-944.
- Chen, H., Mechanic, D., & Hansell, S. (1998). A longitudinal study of self awareness and depressed mood in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 27, 719-733.
- Darroch, J. E., Landry, D. J., & Singh, S. (2000). Changing emphases in sexuality education in U. S. Public Secondary Schools, 1988-1999. *Family Planning Perspectives*, 32 (5), 204-212.
- DiIorio, C., Kelley, M., & Hockenberry-Eaton, M. (1999). Communication about sexual Issues: Mothers, fathers, and friends. *Journal of Adolescent Health*, 24, 181-189.
- Feldman, S. S., & Elliot, G.R. (1990). *At The Threshold: The Developing Adolescent*. Cambridge: Harvard University Press.
- Harter, S. (1988). *Manual for the Self perception Profile for Adolescents*. University of Denver.
- Harter, S. (1990a). Self and identity development. In: S. S. Feldman & G.R. Elliot (Ed.), *At The Threshold: The Developing Adolescent*, 352-388. Cambridge: Harvard University Press.
- Harter, S. (1990b). Processes underlying adolescent self-concept formation. In: R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (Ed.), *From Childhood to Adolescence: A Transitional Period?*, 205-240. California: Sage Publications, Inc.
- Harter, S. (1993). Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. In: R. F. Baumeister (Ed.), *Self Esteem: The Puzzle of Low Self-Regard*, 87- 117. New York: Plenum Press.
- Hockenberry-Eaton, M., Richman, M. J., Dilorio, C., Rivero, T. & Maibach, E. (1996). Mother and adolescent knowledge of sexual development: The effects of gender, age and sexual experience. *Adolescence*, 31 (121), 35-48.
- Hoyman, (1964). Impressions of sex-education in Sweden. *Journal of School Health*, 34 (5), 209-218.
- Karatař, İ. (2001). Eğitimde entegrasyon. 2. *Uluslararası Adolesan ve Sorunları Kongresi: Sunu Özetleri*. 136-140.
- Kirby, D. (2000). What does the research say about sexuality education? *Educational Leadership*, October, 72-76.
- Landry, D. J., Singh, S., & Darroch, J. E. (2000). Sexuality education in fifth and sixth grades in U. S. Public Schools, 1999. *Family Planning Perspectives*, 32 (5), 212-219.
- Leland, N. L., & Barth, R. P. (1992). Gender differences in knowledge, intentions, and behaviors concerning pregnancy and sexually transmitted disease prevention among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 13, 589-599.
- Marsh, H. W. (1993). Physical fitness self-concept: Relations of physical fitness to field and technical indicators for boys and girls aged 9-15. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15, 184 – 206.
- McCharty, J. D., & Hoge, D. R. (1982). Analysis of age effects in longitudinal studies of adolescent self-esteem. *Developmental Psychology*, 18, 372-379.
- Montemayor, R., Adams, G. R., & Gullotta, T. P. (1990) *From Childhood to Adolescence: A Transitional Period?* California: Sage Publications, Inc.
- Moore, S., & Rosenthal, D. (1993). *Sexuality in Adolescence*. London: Routledge.
- Moran, J. P. (2000). *Teaching Sex: The Shaping of Adolescence in the 20th century*. Cambridge: Harvard University Press.
- Olsen, J., Weed, S., Daly, D., & Jensen, L. (1992). The effects of abstinence sex education programs on virgin versus non-virgin students. *Journal of Research and Development in Education*, 25 (2), 69-75.

- O'Sullivan, L. F., Meyer-Bahlburg, H. F. L., Nat, R., & Watkins, B. X. (2000). Social cognitions associated with pubertal development in a sample of urban, low-income, African-American and Latina girls and mothers. *Journal of Adolescent Health, 27*, 227-235.
- Peikuan, Y. (1987). Experiment on the education of young people during puberty in Shanghai Municipality. *Chinese Education, 20* (3), 33-62.
- Polce-Lynch, M., Myers, B. J., Kilmartin, C. T., Forssman-Falck, R., & Kliewer, W. (1998). Gender and age patterns in emotional expression, body image, and self-esteem. A Qualitative analysis. *Sex Roles: A Journal of Research, 38* (11-12), 1025-1049.
- Polce-Lynch, M., Myers, B. J., Kliewer, W., & Kilmartin, C. T. (2001). Adolescent- self esteem and gender: Exploring relations to sexual harassment, body image, media influence, and emotional expression. *Journal of Youth and Adolescence, 30* (2), 225-244.
- Rierdan, J. & Koff, E. (1980). Representation of the female body by early and late adolescent girls. *Journal of Youth and Adolescence, 9*, 339-346.
- Rosenberg, M. (1986). Self-concept from middle childhood through adolescence. In: J.Suls & A.G. Greenwald (Ed.), *Psychological Perspective on the Self*, 182-205. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.
- Ryan, S. A., Millstein, S. G., & Irwin, C. E. (1996). Puberty questions asked by early adolescents: What do they want to know? *Journal of Adolescent Health, 19*, 145-152.
- Sanderson, C. A. (2000). The Effectiveness of a sexuality education newsletter in influencing teenagers' knowledge and attitudes about sexual involvement and drug use. *Journal of Adolescent Research, 15* (6), 674-681.
- Scott, C. S., Shifman, L., Orr, L., Owen, R. G., & Fawcett, N. (1988). Hispanic and black American adolescents beliefs relating to sexuality and contraception. *Adolescence, 23* (91), 667-688.
- Shipman, G. (1968). The psychodynamics of sex education. *Family Coordination, 7*, 3-12.
- Siegel, J. M., Yancey, A. K., Aneshensel, C. S., & Schuler, R. (1999). Body image, perceived pubertal timing and adolescent mental health. *Journal of Adolescent Health, 25*, 155-165.
- Simmons, R. G., & Rosenberg, F. (1975). Sex, sex roles, and self-image. *Journal of Youth and Adolescence, 4*, 220-258.
- Song, E. Y., Pruitt, B. E., McNamara, J., & Colwell, B. (2000). A Meta-Analysis examining effects of school sexuality education programs on adolescents' sexual knowledge, 1960-1967. *Journal of School Health, 70* (10), 413-416.
- Stein, J. H., & Reiser, L. W. (1994). A Study of white middle-class adolescent boys responses to "semenarche" (the first ejaculation). *Journal of Youth and Adolescence, 23* (3), 373- 384.
- Steinberg, L. (1999). *Adolescence*. (5th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development, *Annual Review of Psychology, 52*, 83-110.
- Şahin, D., & Güvenç-Berkem, G. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı, *Türk Psikoloji Dergisi, 11*(38), 22 - 32.
- Usmiani, S., & Daniluk, J. (1997). Mothers and their adolescent daughters: Relationship between self-esteem, gender role identity, and body image. *Journal of Youth and Adolescence, 26* (1), 45 - 62.
- Villanueva, C. L. (2000). Adolescence Education Newsletter (ed. T. M. Padilla). Adolescence Education Newsletter 3(1-2).
- Wigfield, A., Eccles, J. S., MacIver, D., Ruman, D. A., & Midgley, C. (1991). Transitions during early adolescence: Changes in children's domain-specific self-perceptions and general self-esteem across the transition to junior high school. *Developmental Psychology, 27*, 552-565.
- Yılmaz A. (2001) Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 16*(47), 1-20.
- Yılmaz, T. (2001). Okullarda sağlık eğitimi. 2. *Uluslararası Adölesan ve Sorunları Kongresi: Sunu Özetleri*. 177-182.

Summary

The Effect of An Informative Puberty Program on Early Adolescents' Knowledge Base and Self Perceptions

Melike Sayıl*

Ayşen Güre (Yılmaz)
Hacettepe Üniversitesi

Zehra Uçanok

Adolescents experience many rapid physical, sexual, cognitive and social-emotional changes in the early transition years from childhood to adulthood (Brooks-Gunn & Furstenberg, 1989; Brooks-Gunn & Reiter, 1990). These kinds of changes sometimes occur unexpectedly and cause stress, fear, and some adaptation problems in children. The factors that make these problematic results more powerful are child's lack of knowledge and/or misunderstandings and misconceptions about puberty (Shipman, 1968). The findings indicate that informed and prepared boys and girls cope with pubertal changes better and develop more positive attitudes towards puberty than their unprepared peers (Reiser, 1994; Rierdan & Koff, 1980). Substantial amount of changes in adolescents' development begin from the ages of 9-11 and lasts until the ages of 17-19. As noted by the researchers, these changes lead adolescents to change their social cognitions, self perceptions and self esteems (O'Sullivan et al., 2000; Steinberg & Morris, 2001; Harter, 1993; 1990a; Brown et al., 1998).

It was demonstrated that adolescents did not have basic information about puberty and its developmental characteristics, and their understanding of pubertal issues is also inadequate (Hockenberry-Eaton et al., 1996; Peikuan, 1987). Teachers and child mental health professionals in Turkey have been trying to draw attention to the pubescent's problems which were quite common among secondary school students and partly associated with insufficient information and illogical

beliefs about pubertal changes.

The purpose of this study was to examine the effects of an informative puberty lecture on children's pubertal knowledge and self-perceptions. Informative pubertal program included factual information in all developmental areas and was based on secondary school children's questions, concerns and related research results. The basic question of this research was "Whether informative pubertal program has any effect on early-adolescents' self perceptions and their knowledge base about pubertal development.

Method

Sample

The sample consisted of 524 secondary school students. The students from 6th to 8th grades ranged in ages from 10 years 10 months to 15 years 7 months. There were 84 girls and 83 boys in the 6th grade (mean age = 11.6; sd = 3 months); 83 girls and 81 boys in the 7th grade (mean age = 12.6; sd = 3 months) and 100 girls and 93 boys in the 8th grade (mean age = 13.6; sd = 4 months).

Measures

A series of questions related to puberty and pubertal development were prepared in order to measure the amount of pubertal knowledge in early adolescents. Types of questions included in this test were short definitions of some terms (such as ovary, testicle, menstruation), true / false questions (Early maturers are healthier than late maturers.), and

*Address for Correspondence: Melike Sayıl, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü 06532 Ankara, Turkey.
E-mail: mekmel@hacettepe.edu.tr

multiple choice questions (Which of the followings is the girls' sex hormone?).

Harter's (1988) Self Perception Profile for Adolescence was also used to measure the early adolescents' self perceptions of close friendship, physical appearance, behavioral conduct and the global self worth. Three-factor solution appeared as the most appropriate factor structure for the Self Perception Profile in our sample. Physical appearance and close friendship subscales were obtained as separate factors being slightly different from the original scale. However three items from behavioral conduct and four items from global self worth were represented in the third factor, and it was named "internal self" for this study. Cronbach's alpha coefficients of physical appearance, close friendship and internal self subscales were found as .74, .64, and .67 respectively.

Procedure

Informative puberty program was presented in a lecture format with visual material to the male and female students in separate sessions and lasted approximately 45-50 minutes. This informative lecture included physical, sexual, cognitive, and social emotional development and was prepared by the researchers. In each session the group was divided randomly in two halves as pre- and post-test groups, and measurement instruments were administered to each group before or after the lecture in an after-only experiment design.

Results and Discussion

In order to see the effects of program on knowledge base according to gender and grade, 3 (grade) X 2 (gender) X 2 (program: pre - post) factorial ANCOVA was conducted and pubertal status (entered/not entered) was taken as a covariate variable. All main effects were found to be significant. Also a significant grade, gender and program interaction ($F(2, 511) = 4.17, p < .05, \text{Eta}^2 = .016$) revealed that male and female adolescents'

post-test performance was higher than the pre-test performance in all grade levels except 7th grade boys. This finding was consistent with other related findings (Olsen et al., 1992; Song et al., 2000; Hockenberry-Eaton et al., 1996; Peikuan, 1987). As shown in Figure 1, 7th and 8th grade female adolescents obtained significantly higher scores than male adolescents on the post-test. It was observed that female adolescents took the program more seriously and paid more attention to the lecture than their male peers. Readiness and alertness of female adolescents may be related to two factors. First they mature earlier than males, and second, gender role implications of sexual maturation may be more critical for girls than for boys in our society.

The effects of program on adolescents' self perceptions were investigated with MANCOVA and further ANCOVAs. Results indicated that grade and gender interaction ($F(2, 511) = 4.108, p < .05, \text{Eta}^2 = .016$) was significant for physical appearance. Gender and program interactions were significant for close friendship ($F(1, 511) = 4.22, p < .05, \text{Eta}^2 = .008$) and "internal self" ($F(1, 511) = 4.07, p < .05, \text{Eta}^2 = .008$).

Male and female adolescents' self perceptions about physical appearance were very similar in 6th and 8th grades, but 7th grade girls were more negative than boys about their physical appearance. Grade and gender interaction for physical appearance also revealed that 7th grade girls and 8th grade boys are most negative about their physical appearances.

Gender and program interactions for close friendship and "internal self" showed that male and female adolescents evaluated themselves in a similar way before the puberty lecture. However, after the lecture male adolescents perceived themselves less competent than female adolescents in these self-domains. This gender discrepancy was explained by gender roles and some correlates of self esteem in adolescents. First, male adolescents were found less expressive and less negative in their self disclosures

than female adolescents (Polcye-Lynch et al., 1998), and therefore it was assumed that this emotional restrictiveness might blow up boys' self esteems. Second, it was demonstrated that adolescents' self esteems are highly related to the appraisals of significant adults (Harter, 1990a; Rosenberg, 1986). Taking these two findings together, it may be proposed that male pubescents might disclose themselves in the direction of social desirability before the program. However, informative program given by professionals causing an increase in especially male adolescents' self awareness and anxiety might lead them to less positive evaluations about themselves after the lecture. On the other hand, since female pubescents had different disclosure patterns and some misperceptions about themselves because of gender role models, puberty lecture might cause more positive change in their "internal self".

This study has several limitations that should be investigated by further research. For example, the long run consequences of the program and changes in the attitudes towards puberty and behaviors of early-adolescents were not addressed in this research.

It can be concluded that the informative lecture caused an increase in early adolescents' knowledge base about puberty. However the program effected male and female adolescents' self perceptions and self esteems in different directions. Our results suggest that the contents and the goals of the programs should be arranged according to the adolescent's age, pubertal status, gender, and psychosocial developmental needs which can change from one cultural unit to another.